

Hinduizam

Hinduizam (Hindu Dharma; Sanatana Dharma ili Vaidika Dharma) je sa 900 miliona vjernika treća po redu najveća religija svijeta, a korjen ove vjeroispovijesti možemo naći u Indiji. Vjernici ove religije nazivaju se hinduisti. Vjerni hinduisti svoju religiju redovno razumiju kao i način života. Najstarije sačuvano pismo hinduizma je Veden.

Naziv „hinduizam“ je nastao relativno kasno i u samom začetku je obilježavao grupaciju raznih religijskih pravaca, koja su se mogla naći na tlu Indije, koji međutim ne pripadaju hrišćanstvu, islamu, jainizmu ili judaizmu. Tek u 19. vijeku, za vrijeme kolonizacije kroz Britansko Kraljevstvo, hinduizam dobija ime, ali na neki način postaje i vrsta identifikacije za stanovnike Indijskog poluostrva, kao i vrsta ideologije. Odudarajući od ovog gore datog objašnjenja, indijski ustav karakteriše hinduizam kao „zajednicu svih ispovijesti Indije, uključujući i jainizam, budizam i šiitizam“. Samim time, hinduizam je religija sa više pravaca, sa bezbroj različitih škola i pogleda na samu vjeroispovijest. Ne postoji sveopšta, sveobuhvatna i opštevažeća definicija Boga.

Osnovna obilježja hinduizma

Hinduizam nema ni osnivača ni proroka. Nema određenu crkvenu ili institucionalnu strukturu, ni strogo određen kredo. Hinduizam je čvrsto isprepleten s predanjem o zemlji Indiji, njezinim društvenim sistemom i istorijom. Neki smatraju da je hinduizam „savez kultova i običaja, kolaž ideja i duhovnih težnji“. Moglo bi se postaviti pitanje radi li se o jednoj vjeri ili više vjera, jer hinduizam obuhvata mnogo različitih vjerovanja i tumačenja:

- većina hindusa vjeruje u Boga na ovaj ili onaj način; pojedini hindus može poštovati jednog boga, nekoliko njih ili nijednog;

- neki hindusi vjeruju da poštovanje svih živih bića zahtijeva da budu vegetarijanci; drugi će žrtvovati životinje za vrijeme hramskih svečanosti;
- neki obožavaju Šivu, neki Višnu ili njegove inkarnacije; drugi pak poštuju boginje;
- stanovnici jednog sela nemaju isto središte vjere, koje će ujediniti seljake i na drugom mjestu.

Prikaz reinkarnacije

Ipak, za hinduizam je karakteristična vjera u nizove utjelovljenja, seobe duša ili reinkarnacije. Hindus misli o toku života kroz mnoge egzistencije. To se skriva iza pojma samsara, koji označava tok života od rođenja do smrti, zatim do ponovnog rođenja – životni ciklus.

Povezan s pojmom samsare je i pojam karme. Karma doslovno znači „djelo“ ili „djelatnost“, a zapravo označava zasluge, krivnje te posljedice čovjekovih djelovanja u jednom životu. U kojem će se sljedećem utjelovljenju duša naći zavisi o njenoj karmi. Hindusi vjeruju da se karma prikuplja i raste, te prenosi kroz mnoga utjelovljenja. Neki smatraju da se posljedice ranijih djela ipak daju popraviti pokajanjima i obredima, „odrađivanjem“ kroz nagrade i kazne, te da se na kraju može postići mokša ili „oslobođenje“ od cijelog lanca samsare bilo kroz odustajanje i odbacivanje svjetovnih žudnji i želja, Božju milost ili drugi način.

Hindusi osobito poštuju mnoge rijeke, a među njima posebno mjesto zauzima rijeka Gang, koja ne napaja samo njihovu zemlju, voda je simbol beskonačnog života. Stotine hiljada vjernika obredno se kupaju svakog dana na njenim obalama. Najznačajnije takvo središte je grad Benares na Gangu, koji je ujedno i najsvetiji indijski grad – za hindusa mjesto na kojem želi umrijeti. Poslije spaljivanja pepeo raspu po vodi svete rijeke i „život se nastavlja“.

Hinduističko učenje i teologija

Učenja o spiritulanim aspektima hinduizma su različita, koliko i sami uticaji, koji djeluju na ovu religiju. Ne postoji čak ni jedinstveni pogled na život, smrt i spasenje (mokša). Većina vjernika, međutim, kreće od činjenice da se život sastoji od vječitog toka, kruga ponovnih rođenja (samsara). Hinduisti vjeruju u reinkarnaciju, a za lični stav o religiji najveći uticaj na vjernike ima takozvani guru.

Jako je konfuzno u kontekstu sa hinduizmom povezivati pojam „Bog“. Neki pravci hinduizma vjeruju u najvišeg od svih bogova, Ishvara („Najviši Gospodar“). Takođe postoje i njemu predodređena bića, zvana Devas. Njih možemo okarakterisati kao bogove, polu-bogove, anđele, duhove ili nebeska bića koja su vrsta veze između Ishvara i ljudi. Međutim, jedan od najviših koncepta hinduizma je Brahman – najviši kosmički duh. Brahman je neopisivo, neiscrpno, sveznajuće, svemoćno, netjelesno, izvorno, prvo, vječno i apsolutno osnovno pravilo. Neki pravci hinduizma smatraju da je Ishvara manifestacija samog Brahmana.

Po učenju „Advaita Vedanta“, ljudsko biće, čovjek u njegovom unutrašnjem korjenu ili srži, identičan je Brahmanu, i svrha postojanja je spoznavanje toga. „Advaita Vedanta“ (Ne-dualizam) je učenje Shankarasa (788-820 nove ere), koja jasno cilja na spoznanju jedinstva.

Istorija, sveti spisi, ishrana, etika i sociologija hinduizma

Moderni hinduizam nastao je iz Veda. Najstarija Rgveda u središtu ima poštovanje božanstava kao što su Indra, Varuna i Agni te Soma ritual.

Negdje između 1500. i 1200. godine prije Hrista (nekako u vrijeme kad je Mojsije izveo Izraelce iz Egipta) divlja arijska plemena na bojnim kolima zauzela su Indiju, dolazeći sa sjeverozapada. Naselila su se u područje današnjeg Pandžaba, donijevši svoj jezik i tradiciju, te su tako arijska plemena uveliko uticala na kulturu i drevne religije starosjedilaca, matrijarhalnog

društva utemeljenog već u trećem milenijumu prije Hrista.

Prije nadiranja arijskih plemena glavna karakteristika religije doline Inda bio je kult plodnosti. Mnoge životinje smatrali su svetima (goveče, kozu, zmiju, krokodila), a klanjali su se jednom glavnom božanstvu. Religija arijskih došljaka potisnula je, ali i djelimično asimilirala staroindijsku. Poput Grka, arijska plemena su prinostila žrtve bogovima koji su predstavljali personifikovane prirodne sile, dok je stara religija doline Inda uključivala jogu, odricanje i obrede pročišćenja. U to doba se razvija i indijski jezik, što se danas zove sanskritom.

Taj period ranog hinduizma naziva se još i vedskom religijom. Vede (vid znači „znati“), religijski tekstovi nastali oko 800. godine prije Hrista predstavljaju glavni izvor poznavanja vjere. Najmoćniji izraz te rane religije jeste obred, pomno razrađeni ritual kod kojeg glavnu riječ vodi sveštenik, brahman. Hijerarhija koja je nastala vršenjem obrednih radnji vjerovatno je prvi zametak kasnijeg društva podijeljenog na kaste.

Najstarija sačuvana pisma hinduizma su rigveda, samaveda, jadžurveda i atarvaveda, kao i nekoliko astronomskih spisa. Na žalost, skoro je nemoguće jasno datirati njihov nastanak.

Rigveda sadrži himne, koje slave bogove i prizivaju iste.

Samaveda sadrži spjevove, koji su muzička podloga pri prinošenju žrtvi.

Jadžurveda sadrži spise u prozi, koji se recituju za vrijeme prinošenja žrtvi.

Atarvaveda sadrži mantre i jedan oblik kletvi protiv bolesti, protivnika, kao i molitve za okajanje grešaka za vrijeme rituala prinošenja žrtvi.

Mantra Hare Krišna, jedna od najpoznatijih.

Sam hinduizam se može podijeliti u četiri razdoblja: vedsko razdoblje, razdoblje upanišadena, klasično razdoblje i neohinduizam.

U vedskom razdoblju nisu bile poznati hramovi ili slike božanstva. Hinduisti su se molili bogovima u obliku prinošenja žrtvi

kroz vatru. Žrtve su obično bile puter Ghi, mlijeko, hljeb, sok Soma, ponekad čak i meso životinja. U rigvedi bogove opisuju kao personifikaciju prirodnih sila; ovi spisi iz ovog, najstarijeg razdoblja, govore o zlatu, kravama i borbi, takođe i postavljaju pitanje božanstvenog.

Tek u razdoblju upanišadana (700 prije Hrista do 500 prije Hrista) brahmanska kasta dobija na moći i uticaju unutar hinduizma. Brahmani razvijaju jako komplikovanu proceduru prinošenja žrtvi, a u ovom razdoblju se takođe razvijaju jako bitne mistične spekulacije, koje obuhvataju 250 spisa, od kojih su najuticajni na današnji hinduizam 13 vedskih upanišadanea.

Tek u klasičnom razdoblju hinduizma (posle 500 prije Hrista) prvi put se pojavljuju imenovana božanstva poput Šive ili Višne. Ovo je vjerovatno i najbitnije razdoblje, koje je imalo najviše uticaja na moderan, sadašnji hinduizam. Tek od ovog perioda glavni bogovi postaju Brahma, Višna i Šiva. Po prvi put se izgrađuju hramovi.

Bog Brahma ima ulogu stvoritelja, ali uprkos toj važnoj ulozi ostaje potpuno apstraktan. Gospodar je svih stvorenja, no ipak on je iznad i izvan služenja i vjerovatno mu nije posvećen nijedan hram. Brahmju često prikazuju kao boga sa četiri lica, kako obuhvata četiri strane svijeta, i sa četiri ruke u kojima drži četiri Vede. Katkad je prikazan kako jaše na labudu; katkad sjedi na lotosu, što je simbol činjenice da dolazi od sebe i da nije stvoren. Njegova dužnost je dovesti mnoštvo u život na mjesto prvobitnog jedinstva.

Bog Višnu poštuje se kao veliki održavalac, smatra se da upravlja ljudskom sudbinom. Često se prikazuje simbolički: on može spavati na okeanu, koji predstavlja kaos, može biti na čelu nebeskog dvora, kao simbol Sunca, može biti izdignut na nebeskom orlu. Kult boga Višnua veoma je omiljen. On je ujedno simbol božanske ljubavi, te se približava čovječanstvu u deset svojih inkarnacija ili avatara, od kojih je nekoliko i životinja, a najpopularniji su Rama i Kršna.

Lakšmi je boginja bogatstva, svjetla, mudrosti, lotosa i

sreće, a takođe i ljepote, hrabrosti i plodnosti. Smatra se Majkom Svemira. Njena inkarnacija je Sita, Ramina žena te je tako Višnuova ljubav.

Šiva je božanstvo u kojem se sve suprotnosti susreću i razrješuju u osnovno jedinstvo. Simbol Šive je falus ili lingam koji predstavlja mušku ulogu u plodnosti i rađanju, a u većini hramova posvećenih Šivi nalazi se kip bika, simbola muškosti. Šiva je razarač života, ali i njegov ponovni stvaratelj; grozan, ali i oličenje blagosti. U njemu postoji polno razlikovanje, ali je i simbol jedinstva koje nadilazi svaku podjelu. On je izvor i dobra i zla. U umjetničkom prikazivanju od davnina često se prikazuje kao kralj plesača, što je zapravo simbol utjelovljenja kosmičke energije. Ples govori o ritmu u srcu sveg postojećeg – bilo u svemiru ili u pojedinačnoj svijesti, volji ili osjećanjima, gdje su znanje i privid (maja) u sukobu. Prikazuje se sa mnogo ruku: jedan par izražava ravnotežu između života i smrti, dok drugi upućuje na sukob između dobra i zla.

Što se svetih pisama hinduizma tiče, najbitnije i najuticajnije su četiri vede, koje se sastoje iz Samhita i tri komentara, Brahmanas, Aranjakas i Upanišaden. Skupina ova tri komentara naziva se Šruti, „ono što se čulo“. Svi ostali duhovni spisi nazivaju se Smriti („sjećanje“).

Sama podloga hinduizma je sažaljenje prema svakom životnom biću, bilo životinji ili biljki. Samim time, ogroman procenat hinduista se hrani isključivo veganski, tj. neki idu toliko daleko, da čak ne čupaju biljke. Ako kao primjer uzmete jabuku: ultra hinduista će čekati dok sama ne padne sa drveta, ali je neće ubrati.

Veza sa kravom (go): Krišna je u nekim spisima okarakterisan kao govinda (pastir krava), a u nekim drugim je Gopala (onaj koji štiti krave). Njegova saputnica Radha je Gopi (pastirka), dok je Šivin način pokretanja jahanje bika (nandi).

Čak i nakon što je indijska vlada ukinula takozvane kaste, u hinduizmu one još uvijek igraju jako bitnu ulogu. Po hinduističkom vjerovanju svaki čovjek prema zaslugama u prošlom životu

biva rođen u određenoj kasti. One se dijele na sledeći način:

Brahmani su duhovne vođe hinduizma.

Kšatrijas je ratnička kasta. U vrijeme kraljevstva u Indiji, njihov zadatak se mogao uporediti sa zadatkom kraljevske garde.

Vaišjas je kasta pastira i trgovaca.

Šudras je kasta sluga. Njihova obaveza je da služe trima prethodnim kastama.

Ispod ove četiri kaste možemo naći i „kastu nedodirljivih“. U tu kastu spadaju ljudi najnižeg mogućeg staleža, koji obavljaju poslove kao što su rad u javnoj čistoći, čišćenje toaleta i slično.

Joga

Za hindusa je mokša veliki cilj. Ta želja za oslobađanjem nije politička, nego duhovna, a po filozofskom (upanišadskom) učenju, mokša se ističe kao oslobađanje od tereta neznanja jer je neznanje to što sputava čovjeka u vječnom krugu rođenje – smrt – ponovno rođenje, koje izražava samsara. Oslobađanje će se postići onda kada „znanje zamijeni neznanje – kad se stvarnost ispravno shvati, a prolaznost i privid odbaci“. Vjerovalo se da će se kontrolom disanja dopustiti „sebe“ da napusti tijelo i krene putem znanja (đnanamargom – ili putem prema mokši). Vjerovalo se da se kontrolom disanja uspijeva postići efekt zatvaranja arterija srca prema čelu, te na taj način „duh kreće do svog doma u srcu“.

Za hindusa posebno znanje se stiče meditacijom praćenom disciplinom joge i ponavljanjem misteriozne mantrе „Om“. Joga izvorno pripada jednoj od šest klasičnih hinduističkih filozofija – odnosno načina duhovnosti. Joga sadrži osmostruku metodu savladavanja: jama (apstinencija, govorenje istine, uzdržavanje od ubistva, jačanje kreposti, samokontrola), nijama (pridržavanje pravila, vršenje pobožnosti), asana (položaji tijela), prana-jama (vježbe i regulacija disanja), pratjahara (nadzor tj. obuzdavanje čula), dhjana (meditacija), dharana (kontemplacija) i samadhi (oslobađanje, prosvjetljenje).

Moderna joga vrlo se raširila u zapadnjačkoj kulturi i poprimila čak reputaciju nauke. No ipak, osim u Indiji, još samo u nekim privatnim klinikama u SAD-u, Velikoj Britaniji, Japanu i Izraelu, joga i ajurveda (indijska tradicionalna medicina) sistemski se primjenjuju.

Terapijska joga sastoji se od više stotina tjelesnih vježbi stavova i tehnika disanja.

Bhakti

Jogini su težili potiskivanju želje, ljubavi i uopšte osjećaja. Odgovor i reakcija na krutost i strogost joge bila je bhakti – odatnost jednom određenom bogu koja je postala jak element u narodnoj religiji. Za razliku od ideje vjerničkog, intelektualnog i racionalnog elementa kod joge, bhakti ističe zanos i oduševljenje odnosa ljubavi, te tako mnogo uspješnije zadovoljava emocionalne potrebe vjernika.

Hinduistički praznici

Glavni hinduistički praznici su:

- Divali, novogodišnja svetkovina svjetla
- Holi, prolječna svetkovina
- Janmaštmani, Krišnin rođendan
- Šiva Ratri, glavna svetkovina Šive

Reference:

David Frawley – „Spiritual praxis of Vedanta”

Wilfried Huchzermeyer – “Die heiligen Schriften Indiens – Die Geschichte der Sanskrit-Literatur”

Kim Knott – „Der Hinduismus – Eine kurze Einführung“

Wikipedia: Hinduizam